

Persbericht

Rotterdam, 20 maart 2023

FENIX verworft twee zeldzame schilderijen voor collectie op TEFAF

Twee recent herontdekte ovale “tronies” (karakterstudies) door de Leidse schilder Jan van Staveren zijn verworven op de kunstbeurs TEFAF voor de collectie van het toekomstige migratiemuseum FENIX in Rotterdam. Jan van Staveren (1613/14-1669) was zowel tijdgenoot als stadsgenoot van Rembrandt (1606-1669) en Gerard Dou (1613-1675). Rond 1640 poseerden twee modellen van Afrikaanse afkomst voor de schilder, voor zover bekend de enige keer dat dit gebeurde. Gerard Dou had al eerder zwarte tronies geschilderd en van Rembrandt zijn minstens tien schilderijen, zes tekeningen en zes etsen bekend van zwarte modellen.

De in 2020 gehouden tentoonstelling in het Rembrandthuis maakte duidelijk dat de slavenhandel in Rembrandts tijd, de vroege zeventiende eeuw, nog niet de omvang had die het later zou krijgen. Slavernij was in de Republiek der Nederlanden verboden en gebeurde alleen in de koloniën. Het is precies de fase waarin Hollandse meesters zoals Jan van Staveren naar het leven gaan schilderen en alles zo realistisch mogelijk weergeven. Die combinatie zorgt voor een korte periode in de Europese kunstgeschiedenis waarin mensen van kleur realistisch en als hoofdonderwerp worden geportretteerd. Pas later verschijnen de pages en zwarte bedienden, weergegeven als statussymbool en accessoire. In de negentiende eeuw worden zwarte modellen vaak als negatief stereotype afgebeeld.

Leiden of Amsterdam

In de zeventiende eeuw groeide de bevolkingsomvang van de steden massaal door migratie uit onder meer de Zuidelijke Nederlanden. De als tolerant bekend staande Republiek trok verschillende gemeenschappen aan, waaronder de Sefardische joden, maar ook arbeidskrachten uit Scandinavië, Noord-Duitsland en vrije zeelieden. Het is niet bekend of Van Staveren in Leiden of juist in Amsterdam deze modellen vond. Vermoedelijk bezocht hij Rembrandts atelier tijdens een verblijf in Amsterdam. In mei 1639 had Rembrandt aan de Sint Anthoniebreestraat een kapitale woning met werkplaats betrokken (het huidige Rembrandthuis). In de buurt woonden gevluchte Sefardische joden die soms hun Afrikaanse bedienden hadden meegenomen. In het Stadsarchief Amsterdam, waar de ondertrouwregisters bekend zijn vanaf de late zestiende eeuw, zijn de adresgegevens bekend. Zo ook van de vroegste bewoners van kleur in de hoofdstad, vaak vrije zeelieden of vrijgemaakte slaven. Zij vormden een hechte groep die rond 1650 naar schatting tussen de honderd en tweehonderd personen telde op een stadsbevolking van circa 200.000. Zo'n aanzienlijke zwarte gemeenschap was niet uniek voor Amsterdam, maar is ook bekend van Leiden in de vroege zeventiende eeuw. De Hollandse steden hadden een zeer grote migrantenbevolking. In 1622

was een derde van Amsterdam migrant, in Leiden meer dan de helft. De twee portretten van Van Staveren geven een gezicht aan migratie als tijdloos fenomeen en is om die reden verworven voor de collectie van FENIX.

Jan van Staveren

Jan van Staveren maakte veelal kleine schilderijen met een hoge afwerking, een Leidse fijnschilder van Bijbelse taferelen, allegorische onderwerpen, genretaferelen, portretten, dieren en landschappen. Hij specialiseerde zich eveneens in tronies, zoals deze twee paneeltjes. Jan van Staveren volgde de voetsporen van zijn vader in het vervullen van bestuurlijke functies en klom, net als zijn vader, op tot burgemeester in 1667. Van Staveren behoorde tot de eerste leden van het Leidse Sint-Lucasgilde en betaalde contributie tot aan zijn dood. Hij besteedde zijn hele leven in Leiden, trouwde nooit en stierf als een rijk man. De herkomst van beide schilderijen voert terug tot zijn eigen collectie en die van zijn zus (Alida van Staveren). Beide schilderijen kwamen in de achttiende eeuw in Frans adellijk bezit en geraakten vervolgens in Zwitserse en Franse particuliere collecties tot in 2022. Op de TEFAF zijn beide werken aangeboden door de kunsthandelaar Bob Haboldt.

FENIX

Eind 2024 opent FENIX, in een historische havenloods uit 1923 naar ontwerp van de Chinese architect Ma Yansong, oprichter van MAD Architects getransformeerd tot museum. FENIX biedt straks ruimte voor culturele, culinaire en creatieve ontmoetingen, op dé plek van vertrek en aankomst. Waar miljoenen mensen vertrokken of van over de hele wereld aankwamen. Op de vlucht of de liefde achterna. Op zoek naar geluk of betere kansen. FENIX vertelt straks deze verhalen en laat zien dat migratie een tijdloos en universeel verschijnsel is. De toekomstige bezoeker betreedt via de zorgvuldig gerestaureerde loods het museum over een theatrale dubbele helix trap die hoog boven het gebouw eindigt in een spectaculair platform dat een panorama biedt over de Maas en een nieuw perspectief op de stad Rotterdam en de wereld.

FENIX is een initiatief van Stichting Droom en Daad.

Noot voor de pers/ niet voor publicatie:

Download hoge resolutie beeldmateriaal via deze [link](#)

Jan Adriaensz van Staveren

Leiden 1613/14-1669 Leiden

Een set tronies van een jonge man van Afrikaanse herkomst in oriëntaals kostuum en een jonge man van Afrikaanse herkomst met een gele gevederde baret, circa 1640-43

Olieverf op paneel (ovaal); 15,5 x 12 cm

Collectie FENIX, Rotterdam

Herkomstgeschiedenis

Waarschijnlijk de eigen collectie van de kunstenaar, Leiden;

Zijn zus Alida van Staveren (1626-69), Leiden;

Haar echtgenoot Eduardus Westerneyn (1632-1674), Maredorp in Leiden;

Collectie van Leopold (Rambald Adolph) Graf von Collalto (1674-1707) of zijn halfbroer August Joachim Graf von Sinzendorf

Collectie van de De Sturler familie, waarschijnlijk Bern;

Privé collectie, Frankrijk, tot en met 2022.

Informatie: Willemijn van Drunen via 06-15830703 of mail naar wvdrunen@fenix.nl.